

3755

نور

www.ketab.ir

سرشناسه	: زمزم، علیرضا، ۱۳۴۷ -
عنوان و نام پدیدآور	: درآمدی بر اندیشه سیاسی امام خمینی (ع) / علیرضا زمزم.
مشخصات نشر	: قم: معارف معنوی، ۱۳۹۷.
مشخصات ظاهری	: ۱۴۴ ص.
شابک	: ۱۲۰۰۰ ریال - ۲۳-۲۳-۶۰۷۳-۶۰۰-۹۷۸ :
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
یادداشت	: کتابنامه: ص. ۱۴۱.
موضوع	: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. -- دیدگاه درباره سیاست و حکومت
موضوع	: Khomeyni, Ruhollah, Leader and Founder of IRI -- Views on politics and government
موضوع	: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. -- دیدگاه درباره اسلام و سیاست
موضوع	: Khomeyni, Ruhollah, Leader and Founder of IRI -- Views on Islam and politics
موضوع	: خمینی، روح‌الله، رهبر انقلاب و بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران، ۱۲۷۹ - ۱۳۶۸. -- دیدگاه درباره حکومت اسلامی
موضوع	: Khomeyni, Ruhollah, Leader and Founder of IRI -- Views on Islamic government
موضوع	: اسلام و سیاست
موضوع	: Islam and politics
موضوع	: ولایت فقیه
موضوع	: Wilayat al-faqih
موضوع	: ایران -- سیاست و حکومت
موضوع	: Iran -- Politics and government
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۷/۴۹۵ س/۵ DSR15۷۴
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۰۸۴۲
شماره کتابشناسی ملی	: ۵۲۴۲۳۴۵

درآمدی بر اندیشهٔ سیاسی امام خمینی رحمته الله علیه

— ◆ ◆ ◆ —

دکتر سید محمد باقر

استادیار دانشگاه شهید باهنر کرمان

درآمدی بر اندیشه سیاسی امام خمینی

نویسنده: دکتر علیرضا زه
ویراستار: حسین قاسم حمزه
صفحه‌آرا: اسماء وصال طلب راوری
ناشر: معارف معنوی

چاپ: آبنوس ۵ نوبت چاپ: اول ۵ تاریخ چاپ: تابستان ۱۳۹۷
شمارگان: ۵۰۰ ۵ قیمت: ۱۲۰۰۰ تومان
شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۶۰۷۳-۲۳-۱

آدرس ناشر: قم، خیابان دورشهر، نبش کوچه ۳، پلاک ۸۱
تلفن: ۰۹۱۲ ۲۵۳ ۲۸ ۸۷-۰۲۵-۳۷۷۳۰۷۳۵
تلفن مؤلف: ۰۹۱۳۱۴۲۰۳۴۸

فهرست مطالب

۷.....	مقدمه
۱۳.....	فصل اول: مبانی و مفاهیم
۱۳.....	۱-۱. تعریف اندیشه سیاسی
۱۵.....	۲-۱. ضرورت طرح اندیشه سیاسی امام خمینی (ع)
۱۸.....	۳-۱. متون و منابع اندیشه سیاسی امام خمینی (ع)
۲۳.....	فصل دوم: مبانی اندیشه سیاسی امام خمینی (ع)
۲۴.....	۱-۲. مبانی هستی‌شناسی
۲۵.....	۲-۲. مبانی معرفت‌شناسی
۲۷.....	۳-۲. مبانی انسان‌شناسی
۲۸.....	۴-۲. مبانی عرفانی
۲۹.....	۵-۲. مبانی روش‌شناسی
۳۰.....	۶-۲. مبانی فقهی و اصولی
۳۳.....	فصل سوم: مقدمات شکل‌گیری اندیشه سیاسی امام خمینی (ع)
۳۴.....	۱-۳. ویژگی‌های علمی و شخصیتی امام خمینی
۳۸.....	۲-۳. تحولات سیاسی تأثیرگذار بر اندیشه سیاسی امام خمینی (ع)
۴۶.....	۳-۳. نتیجه‌گیری
۴۷.....	فصل چهارم: رهبری، راهبرد و تاکتیک‌های مبارزاتی امام خمینی (ع)
۴۸.....	۱-۴. رهبری و انقلاب

۵۱	۲-۴. راهبرد امام خمینی *
۵۷	۳-۴. تاکتیک‌های مبارزاتی امام خمینی *
۶۳	فصل پنجم: محورهای اصلی اندیشه سیاسی امام خمینی *
۶۴	۱-۵. مباحث مهم حوزه فلسفه سیاسی
۹۲	۲-۵. مباحث مهم حوزه فقه سیاسی
۱۰۹	فصل ششم: بررسی برخی مفاهیم بنیادین در اندیشه سیاسی امام خمینی *
۱۰۹	۱-۶. شروع به قدرت
۱۱۷	۲-۶. آ.ی.
۱۲۱	۳-۶. دموکراسی
۱۲۵	۴-۶. عدالت
۱۲۸	۵-۶. قانون
۱۳۳	فصل هفتم: مبانی سیاست خارجی در اندیشه سیاسی امام خمینی *
۱۳۳	۱-۷. اصل نفی ظلم و حمایت از مظلوم
۱۳۴	۲-۷. اصل اتحاد امت اسلامی و حمایت از فلسطین
۱۳۴	۳-۷. اصل احترام و حقوق متقابل
۱۳۴	۴-۷. قاعده و اصل نفی سلطه بیگانگان
۱۳۵	۵-۷. اصل حفظ استقلال و نداشتن وابستگی
۱۳۶	۶-۷. اصل پابندی به قراردادهای بین‌المللی
۱۳۷	۷-۷. اصل دعوت
۱۳۸	۸-۷. اصل حفظ تمامیت ارضی
۱۳۸	۹-۷. اصل صدور انقلاب اسلامی
۱۴۱	کتابنامه

مقدمه

زندگی سیاسی تحت تأثیر اندیشه سیاسی پی در پی در حال تغییر و تحول است. از منظر تاریخی اسلامی، اندیشه سیاسی دانشی جزئی از فرهنگ و تمدن مسلمانان به‌شمار می‌رود. تاریخ گواه تولید فکر سیاسی مسلمانان در حوزه‌هایی مثل سیاست نامه‌نویسی، فلسفه سیاسی و فقه سیاسی است. باوجود این سابقه درخشان، کماکان افرادی به وجود اندیشه سیاسی اسلامی در دو قرن اخیر اعتقاد دارند و کتابی با همین مضمون نوشته شده است.^۱ در اثر دیگری آمده است: «ما در دوران جدید فاقد اندیشه سیاسی جدید بوده‌ایم، و از آنجا که حضور ما در دوران جدید بر شالوده اندیشه سیاسی جدید قرار نداشته، حضور در دوران جدید بر ما تحمیل شده است.»^۲

اندیشه سیاسی معاصر شیعه حاصل تعامل میان مفاهیم قدیم و جدید است. این اندیشه منبعث از محیط و زمانه اندیشه‌گران است که وجه تمایز آن از اندیشه

۱. ر. ک. حمید عنایت، اندیشه سیاسی در اسلام معاصر، ترجمه بهاءالدین خرمشاهی، تهران، خوارزمی، ۱۳۶۲، ص ۱۶.

۲. سید جواد طباطبائی، درآمدی فلسفی بر تاریخ اندیشه سیاسی در ایران، تهران، کویر، ۱۳۷۲، ص ۱۶۸.

مسلط (غرب) این است که در چهارچوب گفتمان شیعی اجتهاد شکل گرفته است. براساس این گفتمان، وظیفه اجتهاد تولید احکام و مقررات عملی زندگی سیاسی است. این اندیشه جمع بین سنت و تجدد است و انعکاسی از همکاری و تعامل بین گفتمان اجتهاد و مفاهیم جدید است. فقهای سیاسی معاصر درصدد بازتولید نظم سلطانی دوره صفویه و ظرفیت‌سازی در انطباق آن با شرایط و مقتضیات جدید برآمدند. از زمان مشروطه مفاهیمی مثل قانون، آزادی، برابری، پارلمان، مشروطیت، قانون اساسی، انتخابات، رأی اکثریت و... مسائل مستحدثه‌ای بودند که فقها را ملزم به پاسخ‌های فقیهانه می‌کردند از این رو، برای تولید اندیشه سیاسی چاره‌ای جز برجسته کردن احکام اجتهاد نبود. این ناچاری به‌خاطر کمبود یا نبود نصوص دینی سیاسی است. مهم‌ترین منبع نصوص دینی قرآن است که عرصه زندگی سیاسی کمتر در آن مطرح شده است، اگر هم مطرح شده، فقها اجتهاد سیاسی خود را مطرح نکرده‌اند. فقها عموماً به آیات الاحکام قرآن توجه کرده‌اند، که دربرگیرنده آیات فقهی و حقوقی است و کتاب‌های از قبیل کنزالعرفان از فاضل مقداد، فقه القرآن از قطب راوندی، زبدة البیان نوشته حقیق اردبیلی و الجامع الاحکام القرآن از قرطبی در این زمینه است.

باتوجه به این کمبود در حوزه امور سیاسی، فقها باید در زمینه سیاست سیاسی و عرصه سیاسی زندگی از گفتمان اجتهاد بهره برده و تولید اندیشه سیاسی کنند.

چالش و بحران در وضعیت فکر و اندیشه سیاسی در ایران معاصر، امام خمینی و دیگر اندیشمندان اسلامی را به تفکر واداشت. از دیدگاه امام خمینی، نه گفتمان وارداتی تجدد راهگشای جوامع اسلامی، از جمله ایران، است و نه چشم بستن بر تحولات سریع زندگی اجتماعی و تن دادن به نظم سلطانی قدیم. امام

خمینی (ره) چاره را در بازتولید گفتمان سنتی می‌دید و به همین دلیل، ضمن تأکید بر فقه جواهری سنتی، به نقش زمان و مکان در اجتهاد توجه داشت. اندیشه سیاسی وی هم‌جانبه و منسجم بود و ضمن عبور از گفتمان سنتی و نفی گفتمان‌های غرزدینی، از نظر شکل الگوی دولت مدرن را انتخاب و از نظر محتوا به اسلام نظر داشت.

اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) را باید در چهارچوب رویکرد فقهی - اجتهادی جست‌وجو کرد. وی با ایمان نظر به گفتمان سنتی اجتهادی در صدد بن‌بست‌شکنی اندیشه‌ای در مسائل اجتماعی بود.

امام خمینی (ره) دشواری‌های اندیشه‌ای دوران معاصر را درک می‌کرد و برای جلوگیری از هضم شدن در اندیشه مسلط، که هضم آن در جامعه‌ای مثل ایران با دشواری‌هایی رویارو بود، به گونه‌ای پیرامون اجتهاد کرد که بتواند پاسخ‌گوی دغدغه‌های بشر دینی در زمانه دشوار معاصر باشد. از دیدگاه امام خمینی (ره)، کنار کشیدن و گوشه‌نشینی کارگشا نیست. باید ضمن زندگی و آسیب‌شناسی قرائت اندیشه‌ای و به تبع آن، زندگی سیاسی گذشته به فکر نوسازی، تأسیس اندیشه سازگار با زمان و مکان بود. از نظر وی، بدون توجه به بافت اجتماعی زمانه و در فضای انتزاعی و منفک از محیط اطراف اندیشه‌ورزی کارساز نیست؛ به این معنا که امام خمینی (ره) از منظر جامعه‌شناسی معرفت، که یکی از شاخه‌های فلسفه علم است، به تحولات ایران معاصر می‌نگریسته است، و تلاشی مجاهدانه برای اندیشه‌ورزی پیشه کرد. این تلاش‌ها سرانجام فراتر از اندیشه و تئوری، عملیاتی نیز شد و در قالب «جمهوری اسلامی» نظام سیاسی جدیدی در عداد نظام‌های سیاسی دنیا پا به عرصه وجود گذاشت. جمهوری اسلامی ترکیب مفاهیم قدیم

و جدید است و در آن فراتر از سلطان مآذون از طرف فقیه منصوب از قبل امام معصوم^ع، خود ولی فقیه در رأس هرم قدرت قرار می‌گیرد.

آشنایی با اندیشه‌های امام خمینی^ع، به‌ویژه اندیشه سیاسی وی، برای نسل جوان و دانشگاهی ضرورتی بود که باید به آن توجه ویژه می‌شد. در همین زمینه، هنگام طرح کلی اندیشه اصلاح در دروس معارف اسلامی دانشگاه‌ها، این مهم در دستور کار نهادهای مسئول قرار گرفت و مقرر شد گرایش انقلاب اسلامی با سه عنوان جدید در دانشگاه‌ها تدریس شود. یکی از آن عنوان‌ها، اندیشه سیاسی امام خمینی^ع بود (ر.ک. مقدمه جلسه ۵۴ تاریخ ۱۳۸۳/۴/۲۳ شورای عالی انقلاب فرهنگی).

در زمینه اندیشه سیاسی امام خمینی^ع، تاکنون کتاب‌های گوناگونی منتشر شده است. از جمله: ۱. «اندیشه سیاسی امام خمینی^ع» اثر محمدحسین جمشیدی؛ ۲. «درآمدی بر نظریه سیاسی امام خمینی^ع» اثر محمدرضا دهشیری؛ ۳. «اندیشه سیاسی امام خمینی^ع» اثر یحیی فاضل؛ ۴. «اندیشه سیاسی امام خمینی^ع» سیاست به مثابه صراط، اثر ابراهیم بررگر؛ ۵. «اندیشه سیاسی امام خمینی^ع» اثر احمد جهان‌بزرگی و «اندیشه سیاسی امام خمینی^ع» اثر عبدالوهاب فراتی.

این کتاب نتیجه پژوهش‌های نویسنده و سال‌ها تجربه تدریس در دانشگاه شهید باهنر کرمان است و در آن تلاش شده تا نمایی کلی از اندیشه سیاسی امام خمینی^ع ارائه شود. مزیت این کتاب در این است که در چهار باب سرفصل‌های مصوب این درس نگارش یافته است؛ افزون‌براین با توجه به سال‌ها تدریس و رویارویی با پرسش‌های متفاوت دانشجویان، تلاش شده برخی پرسش‌های مشترک پاسخ داده شود.

مباحث کتاب به غیر از مقدمه شامل هفت فصل است.

فصل اول، در قالب مبادی و مقدمات، بیان‌گر تعریف اندیشه سیاسی، ضرورت طرح اندیشه سیاسی امام خمینی، متون و منابع اندیشه سیاسی وی است؛

فصل دوم، مبانی اندیشه سیاسی امام خمینی، اعم از مبانی هستی‌شناسی، معرفت‌شناسی، انسان‌شناسی، عرفانی، روش‌شناسی، فقهی و اصولی را در بر دارد؛

در فصل سوم مقدمات شکل‌گیری اندیشه سیاسی و محیط تأثیرگذار بر این اندیشه بیان می‌شود؛

فصل چهارم، متکفل بیان جنبه‌های مختلف رهبری در انقلاب‌ها، به‌ویژه در انقلاب اسلامی، و نیز راهبرد استراتژیک‌های امام خمینی است؛

در فصل پنجم، محورهای اصلی سیاست سیاسی امام خمینی در دو حوزه فلسفه سیاسی، و فقه سیاسی مثل مناسبات دین و سیاست، ضرورت تشکیل حکومت، اهداف حکومت، ولایت فقیه، شرایع حاکم حوزه و گستره اختیارات او، وظایف حاکم و شکل حکومت بحث می‌شود؛

در فصل ششم، مفهوم‌های بنیادینی مثل قدرت، آزادی، دموکراسی، عدالت و قانون از دیدگاه امام خمینی توضیح داده می‌شود؛

فصل هفتم، به مبانی و اصول سیاست خارجی در اندیشه سیاسی امام خمینی اختصاص دارد.

از آنجا که، اندیشه سیاسی امام خمینی گستره‌ای وسیع دارد و شامل انبوهی از مفاهیم، اصول، مبانی و بنیادهاست و بررسی کامل آن‌ها کار دشواری می‌باشد، طبیعی است که در این کتاب کاستی‌هایی وجود داشته باشد. بنابراین، از

خوانندگان گرامی تقاضا نمودم با نقدهای عالمانه خود یاری رسان ما در چاپ‌های
بعدی کتاب باشند. این اثر مدیون همکاری همسر و فرزندانم می‌باشد، از آنان
بی‌نهایت سپاسگزارم.

علیرضا زمزم

تابستان ۱۳۹۷